

En nyopdaget Anker Jensen-tekst om sproglig variation – ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske”

Kristoffer Friis Bøegh & Johan Valentin Keller
Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Aarhus Universitet

1. Indledning¹

I 1898 udgav ”Danmarks første sociolingvist” (jf. Hansen 2007), den kun 20-årige Anker Jensen (1878-1937), en videnskabelig artikel med titlen ”Sproglige forhold i Åby sogn, Århus amt” (Jensen 1898).² Anker Jensens artikel præsenterer en kvantitativ sociolingvistisk undersøgelse af den sproglige situation i det østjyske sogn Åby. I 1898 var Åby et sogn med en landsby med ca. 400 indbyggere beliggende vest for Aarhus. I dag er Åby en del af Aarhus-bydelen Åbyhøj. I undersøgelsen sammenholder Anker Jensen indbyggerne i Åbys sociale, klasse-mæssige tilhørsforhold (gårdmænd, husmænd, proprietærer, arbejdere og småhåndværkere) med det sprog, de taler, og han diskuterer konsekvenserne af sprogbrugen i og imellem forskellige klasser og på tværs af køn og aldersgrupper for udviklingen af sprogsituationen i sognet.

I forhold til den metodiske tilgang og undersøgelsens erkendelses-mæssige logik var Åby-studiet banebrydende, og Anker Jensen må betragtes som pioner inden for sociolingvistikken. I international sammenhæng var han langt forud for sin tid; til sammenligning udkom den amerikanske lingvist William Labovs studier med fokus på sproglig variation på øen Martha’s Vineyard (1963) og i New York

¹ Tak til Inger Schoonderbeek Hansen og den anonyme fagfællebedømmer for gode kommentarer og forslag til artiklen.

² En faksimile af Jensen (1898) er tilgængelig via <https://jysk.au.dk/fileadmin/www.jysk.au.dk/ankerjensen1898.pdf> (tilgået 31.10.2023).

City (1966) hhv. 65 og 68 år efter Åby-studiet. Dermed selvfølgelig ikke sagt, at den sociale dimension af sprogforandring ikke blev bemærket af andre sprogforskere omkring århundredeskiftet, herunder i nordisk sammenhæng (jf. fx Edlund 2002: 293 ff.).³ Anker Jensens forskning og bidrag til sociolingvistikken behandles generelt hos fx Pedersen (2003: 18 f.) og Gregersen & Kristiansen (2015: 11 f.) og mere indgående hos Hansen (2007, 2013), Køster (2011) og Bøegh et al. (2023b) samt i Jensen (2023), en kommenteret oversættelse af Åby-studiet til engelsk. Yderligere information om Anker Jensen kan desuden findes hos Kiil (1996).

Anker Jensen skrev som ung også andre tekster om sproglig variation. Af publicerede bidrag fra omtrent samme tid som Åby-studiet kan vi fremhæve en artikel i tidsskriftet *Dania*, ”Folkemål og rigsmål i Sønderjylland” (Jensen 1900), om forholdet mellem sønderjysk dialekt og rigsdansk, og en kort bog, *Indfødt og fremmed i modersmålet* (Jensen 1902), baseret på et foredrag i Filologisk-Historisk Samfund, København, om låne- og fremmedord i dansk, igen med fokus på Sønderjylland. En tredje tekst, ”Lidt om forholdet mellem rigsmålet og folkemålene”, fik Anker Jensen aldrig selv publiceret. Den blev godt et århundrede senere genopdaget i Afdeling for Dialektforskning på Københavns Universitets manuskriptsamling og omtalt af Køster (2011), og senere udgivet i Hansen (2013: 228 ff.). Bøegh et al. (2023b) giver en samlet oversigt over Anker Jensens arbejder, både publicerede bidrag, men også manuskripter og andre relevante papirer. I oversigten over manuskripter (s. 351 ff.) nævnes endnu en ikke tidligere kendt tekst om sproglig variation. Den har titlen ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske” (nr. 15 i oversigten) og er 11 håndskrevne sider lang. Manuskriptet er ikke dateret, men forfatteren er angivet som ”stud.mag. Anker Jensen”, hvilket betyder, at teksten er fra før, forfatteren blev cand.mag. fra Københavns Universitet i 1903. Teksten, som var tiltænkt udgivelse i en avis, ”Folkebladet”, laver en række nedslag i forhold til de danske dialekter, som behandles dels ud fra et sproghistorisk perspektiv, dels

³ I denne sammenhæng kan schweizeren Louis Gauchat (1866-1942) fremhæves. I en undersøgelse fra 1905 præsenterer han både overvejelser om netværk, generationsforskelle og kønsforskelle (jf. Chambers et al. 2008).

et samtidigt med fokus på forholdet mellem dialekterne og rigsdansk, samt for Sønderjyllands vedkommende, mellem dansk og tysk.

Formålet med nærværende artikel er at tilgængeliggøre og kontekstualisere ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske”, som vi bringer i en kommenteret udgave på baggrund af vores aflæsning af originalteksten. Vores motivation for at beskæftige os med teksten skal findes i Anker Jensens status som pioner inden for sociolingvistikken: På baggrund af gennemgangen af manuskriptsamlingen afrapporteret i Bøegh et al. (2023b) er ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske” tilsyneladende den sidste egentlige tekst specifikt om sproglig variation fra Anker Jensens tid på universitetet, der endnu ikke er udgivet og dermed tilgængelig for forskningen. Anker Jensen fortsatte med at skrive efter sin studietid, men om emner som fx forfattere som H.C. Andersen og Henrik Pontoppidans sprogbrug, ikke om sin samtids sproglige variation. Hansen (2013) diskuterer Anker Jensen med afsæt i hans sprog og sprogsyn: På den ene side var han dybt original *på nogle områder*, og på den anden side var han *på andre områder* så absolut et produkt af sin tid. Teksten, vi behandler her, tegner et lignende billede; den har ikke Åby-studiets originalitet (eller kvalitet), men den er omvendt ikke næridentisk med Jensens andre tekster (1900, 1902), men står i det store og hele – bortset fra enkelte småoverlap – i sin egen ret. Derved bidrager den til tegningen af Anker Jensens sprogsyn og hans motivation for at beskæftige sig med sproglig variation, hvilket fjører nyt til vores forståelse af konteksten for hans pionerbidrag til sociolingvistikken.

Afsnit 2 redegør for vores arbejde med manuskriptet og præsenterer nogle bemærkninger af redaktionel karakter. I afsnit 3 følger selve teksten med vores kommentarer. Afsnit 4 laver et par nedslag i teksten og diskuterer kort nogle af dens temaer ud fra et nutidigt sprogforskningsperspektiv som afslutning på artiklen.

2. Om ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske”

Manuskriptet er en del af den samling af Anker Jensens papirer, som hans enke i 1938, året efter hans død, indgav til Udvalg for Folkemaal, og som i dag udgør manuskriptsamling nr. 380 i arkivet på Afdeling

”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske” var tiltænkt udgivelse. Et tegn på dette ses allerede i titlen, hvor substantivet ”Folkemål” står med stort <F>, dvs. som man ville forvente at se det i fx en avis omkring år 1900 (før retskrivningsreformen i 1948). Anker Jensen foretrak ellers små begyndelsesbogstaver (jf. også diskussionen hos Hansen 2013).⁵ I resten af teksten skrives substantiver med småt. I forordet (s. 1) refererer Anker Jensen til ”Folkebladet”, som teksten var tiltænkt, hvilket kan antages at referere til *Aarhus Folkeblad* (senere *Aarhus Amts Folkeblad*, ikke at forveksle med et andet, senere *Århus Folkeblad*), der udkom i årene 1882-1903. Han skriver, at ”det sidste parti” af teksten, dvs. afsnittet om sproglig variation i ”Århus’ nærmeste omegn”, ”handler om en del af bladets læsekre[d]s”, hvilket underbygger, at der er tale om et Aarhus-baseret ”Folkeblad”. Hvad selve titlen angår, så betragter vi det som plausibelt, at der er lavet en ændring fra et oprindeligt ”jydske” til ”østjydske”; i hvert fald kan ”øst-” ved første øjekast ligne en overstregning (jf. figur 1).⁶ Anker Jensen har muligvis først skrevet ”jydske” i titlen og så senere tilføjet et (gnidret) ”øst-” – måske for at forbedre sin chance for at få teksten i avisen. Vi har ikke fundet spor af teksten i relevante registranter og databaser, og vi antager derfor (jf. også tidligere undersøgelser), at den aldrig blev udgivet. Anker Jensen beholdt imidlertid manuskriptet indtil sin død i 1937, dvs. i ca. 40 år og igennem en række flytninger på tværs af landsdele. Måske så han fortsat kvaliteter i det, måske forbandt han det med gode minder, måske begge dele. Han opgav heller ikke nødvendigvis helt at publicere det; ved anden lejlighed udgav han således ”Køn og tal i Åby-målet ved Århus. Brudstykke af en 30 år gammel utrykt afhandling” (Jensen 1929), baseret på en prisopgave fra 1899 (jf. Bøegh et al. 2023b: 351).

I det følgende afsnit bringes ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske” i sin helhed, med vores kommentarer. Aflæsningen er foretaget på baggrund af en digital kopi af originalmanuskriptet. KFB havde manuskriptet til gennemsyn ved et besøg på Afdeling for

⁵ Anker Jensen hentyder andetsteds til begrundelsen for denne præference: ”[E]ndnu er vi belemrede med *den besværligste efterligning af tysk*, de store begyndelsesbogstaver i substantiverne” (Jensen 1902: 4, vores fremhævning).

⁶ Titlen er således fejlaflæst i registranten hos Bøegh et al. (2023b).

Dialektforskning i september 2022.⁷ Vi har i en række tilfælde, hvor en given fejl eller udeladelse efter vores vurdering ville stå i vejen for læsningen, foretaget små rettelser i eller lavet tilføjelser til teksten, indsat mellem firkantede parenteser. Et par åbenlyse forglemmelser fra Anker Jensens side (et manglende citationstegn, et glemt punktum etc.) har vi tilladt os at indsætte uden brug af firkantede parenteser. Desuden har vi indsat en tabel (s. 11), som forfatteren havde til hensigt skulle med, men som ikke indgår direkte i originalmanuskriptet. Den tilsvarende tabellen i Hansen (2013: 231). Derudover er teksten præsenteret ord- og bogstavret, dvs. uden ændringer i ortografien. De originale sidetal står i firkantede parenteser, centreret på siden. Som i originalteksten er afsnitsnumrene med romertal, ligeledes centreret på siden. Fodnoterne er vores, medmindre andet er angivet.

3. Teksten

*Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske
af stud.mag. Anker Jensen*

Det er temmelig sjældent, at man i aviser ser sproglige emner behandlede til folkelig læsning. Jeg håber dog, det måtte kunne interessere „Folkebladets” læsere lidt at læse følgende skildring, måske mest det sidste parti, der handler om en del af bladets læsekred[s].

I. Lidt sproghistorie

For omtrent 1000 år tilbage taltes der i hele Norden væsentlig kun eet og samme sprog, ”den danske tunge”, der altså lød lige fra Ejderen og så langt op mod nord, som Norge og Sverige var beboede. Dette vide vi fra runestenene, som alle taler det samme sprog til os, fra hvilken egn i de nordiske riger de [end] stammer. Uden at gå nærmere ind derpå skal jeg blot bemærke, at dette runesprog er så forskelligt fra de sprog, vi nu benytter os af, at det er fuldstændig umuligt for den uindviede at forstå det mindste af det; ikke blot den omstændighed, at runerne har fra vore nuværende (latinske eller gotiske) bogstaver

⁷ Tak til Asgerd Gudiksen og Henrik Hovmark for hjælp til at finde rundt i arkivet, og til Inger Schoonderbeek Hansen, som sammen med KFB gennemgik og kopierede de relevante manuskripter og øvrige papirer.

ganske forskellige former, men også det, at ordenes form og bøjninger så ganske skiller sig fra vore, alt det gør, at selv de skarpsindigste og dygtigste ofte have stor vanskelighed med at tyde runerne. Vi siger jo også ofte: „Nej, de runer kan jeg ikke råde⁸ (eller tyde)“ ⁹ den tale forstår jeg ikke et muk af!

Runestenene er vore ældste sprog minder, og de forholdsvis få, vi endnu har tilbage, bør derfor være genstand for vor største omhu og ærefrygt, så sandt vi elske vort eget sprog!

[2]¹⁰

På de runestene, som nu er c. 800 [år] gamle, altså fra tiden 1000-1100, begynder man at kunne opdage forskelligheder mellem dem, der er rejste i de 3 forskellige nordiske lande. Efterhånden bliver denne forskel større og større, indtil vi i vor tid har fået så stor forskel, at det nu vil falde en vestjyde og en fra det nordlige Sverige meget vanskeligt at forstå hinanden.

Omtrent samtidig med, at det danske sprog skiller sig ud fra de øvrige nordiske, opstår der også forskelligheder [inden for] dets eget område. Man kan med temmelig sikkerhed sige, at ved år 1200 har det danske sprog spaltet sig i 3 hoved-dialekter eller – for at bruge et dansk, men ikke så almindeligt anvendt ord – folkemål, nemlig det jyske mod vest, ø-dansk (Fyn, Sjælland og andre øer) i midten og endelig skånsk¹¹ mod øst. Følgen deraf var, at man ikke havde et fælles skrift- eller litteratursprog, således som man har nu; enhver forfatter skrev sin dialekt, medens nutildage sproget vil være det samme i en lov for Vendsyssel som i en lov for Falster, så var dette ikke tilfældet for 600 år siden: sproget i Jydske Lov¹² (fra 1241) er forskelligt fra det i den omtrent samtidige skånske lov.

Dette forhold vedvarer så til reformationstiden, det 16. årh. I dette årh. tog forfattervirksomheden på dansk et nyt opsving, særligt

8 'At læse' var på norrønt 'at råde', *ráða*, beslægtet med engelsk *read* (jf. DDO).

9 Forklaringstegn – tilsvarende forkortelsen ”dvs.”, eller det latinske *id est*.

10 Anker Jensens fodnote, nederst på s. 2: ”Henvi sning: Verner Dahlerup: Det danske sprogs historie”. Dahlerup udgav i 1896 *Det danske Sprogs Historie i almenfattelig Fremstilling*, som er bogen, Anker Jensen henviser til her.

11 Inkl. bornholmsk, jf. s. 4.

12 Jf. *Den jyske lov: Text med oversættelse, kommentar og ordbog* (Skautrup 1941).

den religiøse, og i det samme tidsrum kan man sige, at det danske skriftsprog udviklede sig. En af dem, der bidrog mest dertil, var en mand med det ligefremme navn Christian Pedersen¹³, som tillige med de andre samtidige forfattere, eks. teologerne Hans Tausen¹⁴, Peter Pall.¹⁵, Niels Hem-

[3]¹⁶

mingsen¹⁷ samt historikere som Anders Sørensen Vedel¹⁸, alle skrev på den sjællandske dialekt, som allerede dengang havde den største anseelse.¹⁹ Man kan da altså sige, at fra c. 1600 af skrev de allerfleste forfattere på det sjællandske mål, selv om de var jyder eller skåninger, således er altså oprindelsen til det fælles skriftsprog, vi nu besidder.²⁰

Imidlertid [udgøres] sjællandsk [af] flere dialekter, og det var da nødvendigt, at skriftsproget måtte dannes efter een bestemt af disse, og det blev da naturligvis den, der taltes i København, landets opblomstrende hovedstad, kongens residens, hele landets åndelige midtpunkt. Således er det gået til, at det københavnske sprog altid er blevet anset for det dannede, da det var grundlaget for skriftsproget og altid har stået i den højeste forbindelse dermed.

Dette skriftsprog trængte efterhånden fra København ud til provinserne, men rigtignok kun meget langsomt. Naturligvis lød det i kirken og ved andre lignende højtidelige anledninger, men der er ingen tvivl om, at de allerførste præster talte deres egen dialekt, når de var kommen hjem fra kirken og havde fået den sorte kjole af. Selv om

13 Sandsynligvis refereres her til teolog, forfatter, bogtrykker og oversætter Christiern Pedersen (ca. 1480-1554). I dette og efterfølgende tilfælde er oplysningerne om de forskellige personer, der nævnes i teksten, som vi viderebringer, hentet fra onlineudgaven af Dansk Biografisk Leksikon (<https://biografiskleksikon.lex.dk/>, tilgået 31.10.2023).

14 Hans Tausen (1494-1561), luthersk reformator, biskop.

15 Peder Palladius (1503-1560), biskop og reformator.

16 Anker Jensens fodnote, nederst på s. 3: "Først fra omkring c. 1700 begynder skriftsproget at vinde større indgang i provinserne (ydre [grænse] for folkemålene: Sydslesvig & Skåne, Halland & Bleking)".

17 Niels Hemmingsen (1513-1600), teolog, professor ved Københavns Universitet.

18 Anders Sørensen Vedel (1542-1616), historiker, forfatter, oversætter.

19 Anker Jensen trækker her på Dahlerup (1896: 40 ff.).

20 Beskrivelsen af spaltningen, de tre hoveddialekter og reformationstidens indflydelse behandles også i første afsnit af Jensen (1900).

adelens herrer og damer talte det københavnske sprog, når de kom til hoffet i København for at være tilstede ved en bryllups- eller dåbsfest, så har vi dog adskillige vidnesbyrd om, at de til gengæld holdt fast ved deres folkemål, når de sad hjemme på deres herregårde rundt om i landet. F.eks. ved vi, at en jydsk herremand, der levede omkring år 1650, og som hed Erik, altid kaldte sig „Jerrick,” – så jydsk, som det kan være.²¹ Ja, endog fra den lærde professor Longomontanus²² har vi den anekdote, at da hans kone døde i 1637, sagde [han]: „Nu vil a råde, Dorthe rådde før.”^{23, 24}

[4]

Efter at vi nu både har set, hvorledes det oprindelige fælles-nordiske sprog spaltede sig til dansk, svensk osv., hvorledes dansk igen spaltede sig i forskellige dialekter, og endelig hvorledes en af disse, den sjællandske eller rettere den københavnske, udviklede sig til at blive skriftsproget og efterhånden også de dannedes talesprog, så må vi kaste et kort blik på to historiske forhold, som i deres følger blev af meget skæbnesvanger betydning for det danske sprog. Den første omstændighed er den, at netop i det sidst omtalte tidsrum, 1650-1700, gik Skåne, Halland og Bleking, altså hele Øst-danmark, tabt. Det var i virkeligheden en frygtelig ulykke for vort fædreland, da vi 1660 definitivt måtte afstå de 3 østlige provinser – 1/3 af hele landet – til Sverige. Vel gjordes der i 1670'erne et kraftigt forsøg fra dansk side på en tilbageerobring, og den skånske befolkning viste på mange måder sit danskvenlige sindelag, men forsøget mislykkedes, og siden da har disse store landområder været tabt for det danske sprogområde. Den eneste rest deraf, som vi har bevaret indtil nu, er Bornholm.

Den anden store ulykke var den, at det oprindelig helt danske Sønderjylland gennem århundrederne langsomt fortyskedes sydfra, men da dette forhold også i vor tid har stor interesse, må det hellere omtales lidt nøjere i et eget afsnit.

21 Jf. *Erik* i Jysk Ordbog (tilgængelig online via <https://jyskordbog.dk/>, tilgået 31.10.2023).

22 Christen Sørensen Longomontanus (1562-1647), matematiker og astronom.

23 Der henvises her til den jyske brug af ubrudt *a* (*æ* i Thy og Sønderjylland) for 'jeg'. Brugen af *a* behandles i detaljer i Jensen (1898). Pointen tages også kort op igen på s. 8 af nærværende tekst.

24 Anekdoterne om "Jerrick" og Longomontanus er overtaget fra Dahlerup (1896: 59).

II. Vort århundrede

I forrige århundrede gik den sproglige udvikling sin rolige gang: det dannede skriftsprog trængte langsomt frem i provinskøbstæderne og blandt de højere jordrotter på landet. I denne rolige udvikling har vort årh. gjort en stor forandring: i vor tid viger folkemålene [for

[5]

skriftsproget (eller rigsmålet, som vi også kan kalde det), i en næsten foruroligende grad. Vi skulle nu se lidt nøjere på, hvilke grunde vi kan opdage til denne forandring.

I bg. af dette årh. var da forholdet væsentlig det, at det kun var i København og provinskøbstæderne, at rigsmålet havde overvægt. Imidlertid må man huske på, at stæderne dengang var langt mindre, end de er nu; København havde f.eks. kun c. 100000 indbyggere, Århus kun lidt over 4000. Hele landet (kongeriget) havde 1801 []²⁵ indbyg., hvoraf [], altså [] [%], [var] fordelt på byerne. Men siden da er der sket en voldsom omvæltning: dette forhold på grund af den enorme tilstrømning fra landet til byerne, der har fundet sted her hos os – ligesom forresten i hele det øvrige Europa. 1890 havde hele landet [] indb., hvoraf [], altså [] [%], [boede] i byerne; medens altså i 1801 hvert [] menneske boede i byerne, er det nu tilfældet med hvert [] menneske. Når man så husker, at alle de mennesker, der flyttede fra landet til byen, straks eller i løbet af kort tid omskiftede deres egne folkemål med rigsmålet, så forstår man, at her er en af hovedgrundene til, at dette sidste har bredt sig så uhyre på det førstes bekostning. Vi ser jo endnu den dag i dag, at, når en familie flytter til Århus f.eks.,

25 Her og i de følgende linjer henvises der til befolkningstal, der ikke er skrevet ind i originalteksten. Disse udeladelser markerer vi med "[]".

Anker Jensen havde tydeligvis tænkt sig at skrive præcise tal ind i brødteksten efterfølgende, efter at have konsulteret kilder. Vi har her valgt at lade teksten være, som den er. I stedet for at ændre den henviser vi til Inge Lise Pedersens (2009: 50) oversigt over befolkningsfordelingen mellem København, provinsbyer og landdistrikter i perioden 1760-1960. Hun opsummerer den overordnede udvikling med følgende beskrivelse: "De demografiske forhold omkalfatres [i anden halvdel af 1800-tallet]. Fordelingen mellem land- og bybefolkningen var i en lang periode næsten konstant: 80% boede på landet, 10% i hovedstaden og andre 10% i provinsbyerne. I anden halvdel af 1800-tallet ændredes dette forhold afgørende i byernes favør, selv uden at medregne stationsbyerne, og selve denne forskydning må ikke lades ude af betragtning, når man ser på dialekternes status" (Pedersen 2009: 50 f.).

så vil den [på] kort tid forandre sprog, selv om man ofte kan høre, at den er fra landet; men på børnene, der vokser op i selve byen, kan man aldeles ikke høre dette. Til gengæld kunde man vente, at, når folk flyttede fra Århus ud på landet, de så også ville forandre sprog, men det tror jeg er meget sjældent; de fleste holder vist fast på deres „fine tale” midt i de jydsk omgivelser.

Men ikke nok dermed, også ude på selve landet trænger rigsmålet mere og mere [frem]. I vort årh. har samkvems- og kommunikationsmidlerne udviklet sig i en overordentlig grad. Man kommer nu meget tiere og hurtigere til stads og bliver derved lettere påvirket i sproglig retning. Også den mængde jernbaner og de dermed følgende stations- og postfunktionærer, der er blevet spredte over hele landet, har en stor indflydelse

[6]

i så henseende. Når en større landsby har fået en sådan station, så kommer der desuden mange forretningsfolk fra byerne og nedsætter sig der, og også dette bidrager til, at den fine taler breder sig på det jydskes bekostning. Man [ser] f.eks., hvorledes dette er tilf. med byer som Brabrand²⁶, Hinnerup og i større eller mindre grad de øvrige byer langs nordbanen og de andre banestrækninger i Århus amt.

Endelig er der det store opsving, oplysningsarbejdet har taget i vor tid, [dvs.] alle de skoler, der virker. Jeg tænker ikke på børneskolen, thi den ødelægger absolut ikke børnenes dialekt, men alle de landbrugs-, real- og folkehøjskoler, der her i stedse stigende tal er grundlagte viden om. Al undervisning foregår på rigsmålet, og det medfører jo ganske naturligt, at eleverne må tale denne sprogform også. Der behøves ingen nærmere påvisning af det; enhver vil vist kende eksempler på, at unge mennesker, der talte jydsk før deres højskoleophold, nu efter dette taler enten helt „fint” eller også (hvad der kan være forskrækkeligt at høre) en blanding af begge dele. Det er aldeles ikke min mening at ville lægge folkehøjskolen noget til last, da jeg netop har den højeste beundring [over for] denne institution, men nægtes kan det ikke, at mange menneskers sprog bliver fordærvet der. Jeg har aldeles ikke noget imod, at folk taler rigsmålet, når de er på skolen, men jeg synes,

²⁶ Ligesom Åby var Brabrand ikke blevet en del af Aarhus på dette tidspunkt.

de godt kunde tage det gode sande jydsk op igen, når de kom hjem; jeg har hørt enkelte gøre det, hvorfor skulle så ikke alle kunne gøre det?²⁷

Dette hænger imidlertid sammen med den betragtning, som overordentlig mange mennesker har: at dialekten er et simpelt, udannet sprog, og at man bør stræbe efter „å snak fint”, som man siger på jydsk, da dette er et kendetegn på, at man er dannet. Noget rigtigt er der naturligvis i denne anskuelse. Det er meget godt og meget udviklende at tale mere end sit eget mål, så at man kan tale skriftsproget, når man kommer til byen eller træffer sammen med så højtstående personer som præster og godsejere, men jeg kan ikke forstå, at nogen vil vrage sit eget jydske mål, når han færdes

[7]

i sit hjem og mellem sine ligestillede naboer. For min egen persons vedkommende føler jeg stor fornøjelse, når jeg kommer hjem i ferierne og uden at blive dadlet kan benytte mit sande, jydske mål.

Medens dette århundrede således har været meget skæbnsvangert for det talte folkemål, så er det så meget desto glædeligere, at man samtidig har begyndt at få øjnene åbne for det interessante i dem, så at man igen har begyndt at skrive bøger [på] de forskellige mål. Den mest fuldendte bog i så henseende er den, som alle kender, nemlig Blichers *E Bindstouw*²⁸, der jo er en ren perle. Senere – og netop i den allernyeste tid – er den efterfulgt af en mængde småhistorier og viser, hvoraf en stor mængde, for det jydske sprogs vedk., er udkomne hos „Jydsk Forlag” i Århus.²⁹ Der er midlertid dermed at mærke, at det allermeste af disse ting er komik, at dialekterne kun er brugt for at fremkalde morsom virkning – altså ligesom når Holberg har bragt

27 Højskolernes rolle i forbindelse med den sproglige udvikling diskuteres i detaljer i Jensen (1898). Se også Pedersen (2009: 52 ff.) om højskolernes rolle i relation til dialekterne – og dennes flertydighed.

28 *E Bindstouw* er en novelle af Steen Steensen Blicher (1782-1848) fra 1842. I novellen mødes en gruppe mennesker i en skolestue syd for Viborg og 'binder' hoser og andet tøj, mens de deler digte og fortællinger på øst- og vestjyske dialekter. En oversættelse og kommenteret udgave af teksten er udgivet af Skautrup (1942). Se desuden Arboe (2020) for en karakteristik af Blichers brug af dialekter i novellen.

29 I 1892 oprettede boghandler Albert Bayer (1864-1925) Jysk Forlags-Forretning i Aarhus. Jysk Forlags-Forretning skiftede senere navn til Det jyske Forlag, før det i 1904 blev en del af Gyldendal.

bonden „Jeppe på bjærgen”³⁰ på teatret –, og dette gælder lige fra Blichers E Bindstouw til Kristensens „sownrådsforhandlinger”.³¹ Det er kun få viser, der har et alvorligt indhold. Der er ingen, der har skrevet alvorlige fortællinger eller salmer på jydsk – så vidt jeg da ved. Rent undtagelsesvist kan man finde en præst, der prædiker på folkemålet, f.eks. frimenighedspræst Poulsen i Bovlund i Sønderjylland.³² Derimod tror jeg ikke, nogen præst i statskirken kunde finde på det. – Endnu må bemærkes, at der ligeledes i vore dage gøres et stort arbejde fra videnskabsmænds side på at undersøge og beskrive vore folkemål, og mange bøger og tidsskrifter er skrevne derom. Men i reglen har dette en alt for videnskabelig karakter til, at det kan tilegnes af større kre[d]-se af folket.

Endnu skal kun tilføjes et par bemærkninger om vore nuværende folkemål. Den mærkeligste er absolut den bornholmske, der – som ovenfor omtalt – er den sidste enestående rest af den østdanske eller skånske dialekt. Allerede i middelalderen dannede denne et naturligt overgangsted

[8]

mellem sjællandsk og svensk, og dette er også tilfældet med bornholmsk.

Forøvrigt findes der ikke så lille en forskel på sproget vest og øst for Lillebælt. Den vigtigste er den, at øboerne siger „jeg” om sig selv, jyderne derimod „a” eller „æ”.

III. De sønderjydske folkemål

Det er før omtalt, at den største ulykke, der er ramt Danmark og det danske sprog nogensinde, var de skånske provinders løsrivelse i det 17. årh. Den anden store ulykke er Sønderjyllands gennem århundrede gradvis fremadskridende og i vore dage fuldbyrdede fraskillelse fra moderlandet.

Det er sørgeligt at se, hvorledes det oprindeligt helt danske Sønderjylland (naturligvis med undtagelse af de frisiske dele mod sydvest) efterhånden er blevet prismet den tyske indflydelse, uden

30 Ludvig Holbergs (1684-1754) komedie *Jeppe på Bjerget* (1722).

31 Dette henviser sandsynligvis til en tekst fra folkemindesamleren Evald Tang Kristensen (1843-1929).

32 Laurids Bertelsen Poulsen (1840-1919).

at vore som regel meget lidet danske, ofte tysktalende konger havde nogen forståelse af den fare, der derigennem truede danskheden. Det er dog ikke min hensigt her at indlade mig på at fortælle Sønderjyllands omskiftelige historie; det ville være at gå udenfor mit egentlige emne: sproget. – Trods alt, hvad sønderjyderne led i retning af tysk retspleje og, for de sydlige deles vedk., af tysk skole- og kirkesprog, så holdt dog den menige mand mærkværdig godt fast på sin danske tale lige til vort århundrede, dog med undtagelse af de to byer Slesvig og Flensborg,

[9]

hvor det plattyske sprog allerede i middelalderen fik overhånd på grund af den livlige handelsforbindelse med Hansestæderne Lybæk³³ og Hamborg.³⁴ For øvrigt var forholdet for 100 år siden det, at dansk taltes lige ned til Slien, Slesvig, Danevirke og Husum. Hinsides Slien, på halvøen Svans, taltes det endnu, men var døende. Det tyske sprog bredte sig mere og mere, indtil de politiske forhold i 30'erne og 40'erne greb ind og fremskyndede den tyske bevægelse.³⁵ Det var Slesvig-Holstenerne, der prædikede kamp mod alt, hvad der var dansk. Men på samme tid vågnede den danske bevægelse i Nordslesvig og i Flensborg og satte en stopper for den truende fare; navne som Paulsen³⁶, Flor³⁷, P. Hjort-Lorenzen³⁸ er så bredt kendte, at jeg ikke behøver at omtale dem. Efter oprørets underkuelse bleve sprogforholdene ordnede på en måde, der sikrede dansk fra yderligere at blive fortrængt af tysk. I den korte fredsperiode mellem 1850-64 gjorde danskheden adskillige steder god fremgang, f.eks. i Flensborg, hvor der oprettedes en dansk friskole, der til sidst talte 500 børn. På et andet punkt derimod led dansk et føleligt tab. Det var i Angel.³⁹ Næsten hele Angels befolkning

33 Lübeck.

34 Beskrivelsen af 'fortyskningen' og forholdet mellem Sønderjylland og Tyskland er i større fokus i Jensen (1990). Se desuden Bjerrum (1990) for en detaljeret undersøgelse og beskrivelse af sprogskiftet og dets årsager.

35 Dvs. 1830'erne og 1840'erne.

36 Paul Detlev Christian Paulsen (1798-1854), jurist, politiker.

37 Christian Flor (1792-1875), højskoleforstander, politiker.

38 Peter Hiort Lorenzen (1791-1845), købmand, politiker.

39 Angel-dialektens traditionelle udbredelsesområde vises på Jysk Ordbogs atlaskort over "De vigtigste jyske underdialekter", kort 0.4 (tilgængelig online via <https://jyskordbog.dk/>, tilgået 31.10.2023).

var gennemsyret af slesvig-holstenske lærdomme og hadede alt dansk, skønt den talte overvejende dansk. Da oprøret ikke havde ført til noget resultat, og Angelboerne igen måtte gå ind under „det danske åg”, kendte deres vrede og had ingen grænser, og med en – det må man sige – beundringsværdig konsekvens og fasthed gennemførte de i de 14 år en omtrent fuldstændig ombytning af det danske med det plattyske sprog. Så kom det ulykkelige år 1864, og dermed begyndte en fuldstændig ødelæggelseskrig mod danskheden. De danske friskoler lukkes, kirkesproget i Mellemslesvig fortyskes, tyske timer indføres i almueskolen, og endelig sættes kronen på værket i 1888 med, at obligatorisk tysk undervisningssprog indføres i alle skoler med undt. af et par enkelte religionstimer, [og] samtidig, men mere

[10]

langsomt, fortyskes kirkesproget i Nordslesvig. Forgæves har sønderjyderne indgivet det ene bønsskrift efter det andet, forgæves har deres repræsentanter i Berlin stillet forslag efter forslag – alt forgæves. Med en stregthed og konsekvens, som vel kun den tyske nation er i besiddelse af, søger den at germanisere den danske befolkning. For at bøde på den således forsømte danske undervisning udgive[r] sprogforeningen i Åbenrå en mængde bøger og opretholder en mængde danske biblioteker rundt om, medens den for nogle år siden oprettede skoleforening søger at udslette virkningerne af den tyske skolegang ved at sende de unge mennesker på danske højskoler og efterskoler, som derved udfører et overordentligt velsignelsesrigt arbejde for vort åndslivs truede grænse mod syd. Endnu tales dansk lige fra Kongeåen til Flensburg mod Tønder (dog med undtagelse af embedsmændene samt enkelt indvandrede i byerne), og syd for denne linje kommer flere bælt⁴⁰, igennem hvilke dansk forsvinder mere og mere, jo længere man kommer syd på. I den sydlige og østlige del af Angel høres nu ikke mere et dansk ord. Den tysksindede by Tønder er næsten rent dansk-talende, hvorimod Flensburg, der indtil midt i 80'erne var overvejende dansksindet og endnu har mange danske sympatier, er og i århundreder har været plattysk-talende. I det højeste 3000 af dens 40000 mennesker taler dansk til daglig, men de allerfleste kan tale dansk, når de da vil!

40 Disse er nøjere beskrevet i Jensen (1900: 79).

I dette afsnit er jeg gået lidt udenfor mit egentlige emne: forholdet mellem folkemålet og rigsmålet. Herved har de danske folkemål haft en langt farligere fjende at kæmpe med. Kun meget få taler det danske rigsmål; i de dansktalende købstæder er det næsten udelukkende de sønderjydske dialekter, der benyttes. Endnu taler 160000 sønderjyder dansk, og alle danske, der føler for deres sprog, må inderligt ønske, at dette tal ikke må mindskes, men hellere forstørres. Vi har ikke råd til at tabe ret mange flere mennesker!

[11]

IV. Sprogforholdene i Århus' nærmeste omegn

Hvorledes en større by udøver indflydelse i sproglig henseende på sine nærmeste omgivelser, skal jeg søge at vise gennem følgende tavle.

Tavlen:⁴¹

	jysk	p.ct.	blandet	p.ct.	højda. ⁴²	p.ct.	anden dialekt	p.ct.	svensk.	p.ct.	I alt.	p.ct.
Åby	219	<u>57</u>	67	<u>17</u>	86	<u>22</u>	100	<u>3</u>	3	<u>1</u>	385	<u>100</u>
Hasle	223	<u>69</u>	11	<u>3</u>	81	<u>25</u>	6	<u>2</u>	2	<u>1</u>	323	<u>100</u>
I alt ⁴³	442	<u>62</u>	78	<u>11</u>	167	<u>24</u>	16	<u>2</u>	5	<u>1</u>	708	<u>100</u>

Man ser deraf, at af befolkningen i de to sogne⁴⁴ taler 24 p.ct. \approx 1/4 rent rigsmål. Det er væsentlig indflyttede småhåndværkere, arbejdere o.l., samt de større jordejere og præste- og lærerfamilier samt enkelte

41 Ud fra brødtæksten ser vi, at der er tale om en tabel, der (med et par minimale forskelle) tilsvarende den, der også bringes i Hansen (2013: 231). Tabellen er hentet fra et ark i samlingen af Anker Jensens papirer. På arket er tilføjet følgende note om beregningerne for Hasle: "Hasle beregnet efter stud.art. R. Kondrups opgivelser". Vi har ikke fundet yderligere information om Kondrup, som må have været en studiekammerat på universitetet, der kom fra Hasle.

42 'Højdansk'.

43 Denne række ("I alt") indeholder både beregninger af samlede summer og angivelser af gennemsnit.

44 Åby og Hasle.

yngre gårdmænd. De „blandede” 11 p.ct. udgøres af unge mennesker, som har været ude nogle år, enten på en eller anden skole, eller ved et eller andet håndværk i byerne.

4. Afslutning

Teksten slutter pludseligt, midt på s. 11. Sammenligningen og diskussionen af den sproglige situation i hhv. Åby og Hasle sogn fylder påfaldende lidt, og i det lys fremstår titlen (”... særlig de østjydske”) mindre velvalgt. Hvis vi træder et skridt tilbage og kigger på teksten som helhed, så kan vi konstatere, som også Hansen (2013: 227) påpeger i forbindelse med en anden Anker Jensen-tekst, at forfatteren på en række områder må siges at være ”et produkt af sin tid”, hvilket ”fremgår tydeligt af manuskriptets sproglige form og de sproglige betragtninger i forhold til fænomenet ’sproglig variation’ der præger tekstens indhold”. Ikke desto mindre bidrager ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske” til at give et mere eksplicit indblik i Anker Jensens sprogsyn og hans motivation for at beskæftige sig med sproglig variation, hvilket følger nyt til vores forståelse af konteksten for hans pionerbidrag til sociolingvistikken, Åby-studiet fra 1898. Til at underbygge dette yderligere følger her til afslutning et par nedslag i teksten og en kort diskussion af nogle af dens temaer ud fra et nutidigt sprogforskningsperspektiv.

På s. 1-4 præsenteres en relativt detaljeret beskrivelse af de middelalderlige forhold i relation til sprogudviklingen i Norden. Dette adskiller sig fra Anker Jensens øvrige tekster, hvor dette emne kun berøres overfladisk. Han fortsætter med at udfolde dette historiske perspektiv, der strækker sig fra den tidlige middelalder og frem til reformationsforfatterne, og han berører, hvordan sjællandsk kom til at blive set som det ’dannede’ og socialt ’bedste’ sprog, og at specifikt københavnsk sprog blev synonymt med rigsdansk (eller: rigsmål, standarddansk etc.). Dette standardiseringsperspektiv er interessant, idet Anker Jensen i Åby-studiet i praksis anser det ’dannede’ sprog talt i Aarhus som rigsdansk (jf. også Hansen 2007: 25 f.), hvor han ”definerer det at ’snakke fint’ som = at tale som folk i Århus” (Jensen 1898: 224). Og han tilføjer: ”Om der så måske findes særegenheder i Århus-sproget, der afviger lidt fra det fælles rigsmål, tør jeg ikke ind-

lade mig på at undersøge” (s. 224). Dette tema – (u)lokaliserbarheden af et ’rigsdansk’ i det danske talesprogssamfund – diskuteres fortsat i nutidig sociodialektologisk forskning (jf. fx Kristiansen 2020; Hansen 2022; Bøegh et al. 2023a). Ligeledes værd at bemærke i forhold til dette perspektiv er, at Anker Jensen på s. 5-6 kommer ind på motoriseret transport, specielt jernbanen, og derved øget geografisk (og dermed også social) mobilitet som en relevant faktor for sprogforandring i samtiden. Sammenhænge mellem mobilitet og sociolingvistisk sprogforandring behandles indgående hos fx Monka (2015).

Et andet tema i teksten (s. 6-7) er en udpræget negativ holdning til sprogblending, der træder tydeligt frem, når Anker Jensen skriver om ”landbrugs-”, ”real-” og ”højskoler”, der ”ødelægger” og ”fordærver” det (talte) dialektale sprog. Anker Jensen kommer ind på det i hans øjne positive ved både at lære rigsdansk såvel som sit ”folkemål”, men peger samtidig på vigtigheden af at holde disse adskilte; også det taler ind i hans diskurs om folke- og sprogblending som noget negativt. Efter Anker Jensen blev emnet folke- og sprogblending først taget op igen og behandlet fra en sociolingvistisk vinkel – med et mere nøgternt vurderende blik – godt 20 år senere af Skautrup (1921).⁴⁵ Anker Jensens syn på ”det gode (sande) jydsk” (s. 6) og hans i sproglig henseende overordnet set konservative holdninger er ligeledes (og mere udførligt) behandlet hos Køster (2011) og Hansen (2013).

Også på s. 8-11 får vi indblik i Anker Jensens konservatisme eller måske nærmere hans nationalromantiske syn på det danske sprogssamfund (som i virkeligheden afspejles i hele teksten). Han kommer ind på forholdet, herunder gnidninger, mellem sønderjysk og det tyske sprog, specifikt plattysk, som følge af dansk-tyske politiske spændinger i det daværende Nordslesvig (dvs. Sønderjylland) og Slesvig-Holsten. Anker Jensen var i sin studietid og derefter i sit arbejdsliv meget aktiv for den sønderjyske sag. I 1897 blev han, beskriver Kiil (1996: 41 f.), selv om han ikke selv stammede fra regionen, den første formand for Vidar, sammenslutningen af sønderjyske studerende i København, og i ferierne tog han sammen med studiekammerater til Nordslesvig/Sønderjylland og underviste dér børn i dansk. Anker Jensen blev senere, i 1920, året for genforeningen af Sønderjylland

⁴⁵ Skautrup omtales således af Gregersen & Kristiansen (2015: 11) som Anker Jensens ”umiddelbare efterfølger”.

med Danmark, ansat som gymnasielærer i Haderslev – en stilling, han beholdt indtil sin død i 1937. Hans engagement og indignation i forhold til det danske sprogs status i det dengang nordtyske område skinner tydeligt igennem i ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske”: ”Endnu taler 160000 sønderjyder dansk, og alle danske, der føler for deres sprog, må inderligt ønske, at dette tal ikke må mindskes, men hellere forstørres. Vi har ikke råd til at tabe ret mange flere mennesker!” (s. 10).

Endelig (s. 11) er der de korte bemærkninger om den sproglige situation i hhv. Hasle og Åby sogn. Disse er fortsat af historiografisk interesse i forhold til udforskningen af sprogudviklingen i Danmark, primært på grund af Anker Jensens (1898) pionerarbejde inden for sociolingvistikken. Hans metodiske tilgang i Åby-studiet, især hans hang til det statistiske og hans efter tidens standard omhyggelige redegørelse for data, er bemærkelsesværdig. I Åby-studiet identificerede og beskrev Anker Jensen en tendens til afdialektalisering omkring år 1900 – og 100 år senere kunne Danmark så beskrives som et af de mest homogene sprogsamfund i verden (jf. Pedersen 2003). Disse perspektiver er selvsagt relevante at holde for øje i forbindelse med læsningen af ”Lidt om de danske Folkemål, særlig de østjydske” – den tilsyneladende sidste sammenhængende tekst fra Anker Jensens side om datidens sproglige variation.

Litteratur

- Arboe, Torben. 2020. Blicher og dialekterne. I Erik Harbo (red.), *Steen Steensen Blicher: E Bindstouw*. Roskilde: Blicher-Selskabet, s. 95-96.
- Bjerrum, Anders. 1990. Sprogskiftet i Sydslesvig og dets Årsager. *Danske Folkemaal* 32: 1-34.
- Bøegh, Kristoffer Friis, Inger Schoonderbeek Hansen & Mette-Marie Møller Svendsen. 2023. Tegn-et-kort-data fra Aarhus og København – en perceptuel-dialektologisk undersøgelse. I Kirstine Boas, Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard & Ea Lindhardt Overgaard (red.), *19. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Aarhus: Nordisk, Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet: 57-73.

- Bøegh, Kristoffer Friis, Peter Bakker, Inger Schoonderbeek Hansen & Carsten Levisen. 2023. The Beginning of Quantitative Sociolinguistics in the Nineteenth Century: The Dane Anker Jensen (1878–1937) and his pioneering study “The Linguistic Situation in the Parish of Aaby, Aarhus County” (1898). *Historiographia Linguistica* 49(2/3): 336-354. <https://doi.org/10.1075/hl.00114.boe>
- Chambers, J.K., Sarah Cummins & Jeff Tennant. 2008. Louis Gauchat (1866–1942), Patriarch of Variationist Linguistics. *Historiographia Linguistica* 35(1/2): 213-275.
- Dahlerup, Verner. 1896. *Det danske Sprogs Historie i almenfattelig Fremstilling*. København: Brødrene Salmonsens.
- Dansk Biografisk Leksikon. Tilgængelig online via <https://biografiskleksikon.lex.dk/> (tilgået 31.10.2023).
- DDO = Den Danske Ordbog. Tilgængelig online via <https://ordnet.dk/ddo> (tilgået 31.10.2023).
- Edlund, Lars-Erik. 2002. The contribution of Nordic dialectology to language history. I Oskar Bandle et al. (red.), *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Vol. 1. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton: 282-303. <https://doi.org/10.1515/9783110197051-035>
- Gregersen, Frans & Tore Kristiansen. 2015. Indledning: Sprogforandring i virkelig tid. I Frans Gregersen & Tore Kristiansen (red.), *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* København: Sprogforandringscentret: 9-45.
- Gudiksen, Asgerd, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer & Iben Stampe Sletten. 2009. *Dialektforskning i 100 år*. København: Museum Tusulanum.
- Hansen, Inger Schoonderbeek. 2007. Åbydialekt i 1890'erne: om Danmarks første sociolingvist, Anker Jensen. *Ord & Sag* 27: 19-27.
- Hansen, Inger Schoonderbeek. 2013. Anker Jensens sprog og sprogsyn: produkt af sin tid? I Simon Borchmann, Inger Schoonderbeek Hansen, Tina Thode Hougaard, Ole Togeby & Peter Widell (red.), *Gode ord er bedre end guld. Festskrift til Henrik Jørgensen*. Aarhus: Aarhus Universitet: 226-240.
- Hansen, Inger Schoonderbeek. 2022. Findes der en særlig jysk sprogidentitet? *Nydanske Sprogstudier* 61: 73-125. <https://doi.org/10.7146/nys.v1i61.132240>
- Jensen, Anker. 1898. Sproglige forhold i Åby sogn, Århus amt. *Dania* 5: 213-231.
- Jensen, Anker. 1900. Folkemål og rigsmål i Sønderjylland. *Dania* 7: 65-95.

En nyopdaget Anker Jensen-tekst om sproglig variation

- Jensen, Anker. 1902. *Indfødt og fremmed i modersmålet*. København: Klein.
- Jensen, Anker. 1929. Køn og tal i Åby-målet ved Århus: Brudstykke af en 30 år gammel utrykt afhandling. *Danske Folkemaal* 3: 22-24.
- Jensen, Anker [1878-1937]. 2023. The Linguistic Situation in the Parish of Aaby, Aarhus County. Kommenteret oversættelse v. Carsten Levisen, Kristoffer Friis Bøegh, Peter Bakker & Inger Schoonderbeek Hansen. *Historiographia Linguistica* 49(2/3): 355-371. <https://doi.org/10.1075/hl.00113.jen>
- Jysk Ordbog. 2000 ff. Tilgængelig online via <https://jyskordbog.dk> (tilgået 31.10.2023).
- Kiil, Lisbeth. 1996. Den lærde Anker Jensen 1878-1937. *Langs fjord og dam (Haderslev)*: 40-47.
- Kristiansen, Tore. 2020. Sprogets væsen og det gode sprogsamfund – som jeg har set det. *Danske Talesprog* 20: 7-32.
- Køster, Finn. 2011. Omkring Anker Jensen. I Torben Arboe & Inger Schoonderbeek Hansen (red.), *Jysk, øsmål, rigsdansk mv. Studier i dansk sprog med sideblik til nordisk og tysk*. Aarhus: Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning: 141-151.
- Labov, William. 1963. The Social Motivation of a Sound Change. *WORD* 19(3): 273-309.
- Labov, William. 1966. *The Social Stratification of English in New York City*. Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics.
- Monka, Malene. 2015. Mobilitet og sprogforandring. *Nydanske Sprogstudier* 49: 98-122. <https://doi.org/10.7146/nys.v1i49.22905>
- Pedersen, Inge Lise. 2003. Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900–2000. *International Journal of the Sociology of Language* 159: 9-28. <https://doi.org/10.1515/ijsl.2003.012>
- Pedersen, Inge Lise. 2009. 500 års landbohistorie spejlet i talesproget – De danske dialekters død i fire akter. *Landbohistorisk Tidsskrift* 2009(2): 41-70.
- Skautrup, Peter. 1921. Om Folke- og Sprogblending i et vestjysk Sogn. *Danske Studier* 21: 97-111.
- Skautrup, Peter. 1941. *Den jyske Lov. Text med Oversættelse, Kommentar og Ordbog ved Peter Skautrup*. Aarhus: Universitetsforlaget; København: i hovedkommision hos C.A. Reitzels Forlag.
- Skautrup, Peter. 1942. *St. St. Blicher: E Bindstouw. Med Oversættelse og Kommentar ved Peter Skautrup*. Aarhus: Universitetsforlaget; København: i hovedkommision hos C.A. Reitzels Forlag.